

Джерела та література

1. Fleischer W. *Grundzüge der Wortbildung des Verbs in der deutschen Sprache der Gegenwart: Lehrbuch.* Leipzig. 2000. 305 S.
2. Левковская К. А. *О понятии производности. Вопросы составления описательных грамматик : підручник.* М. : Высшая школа, 2002. 147с.
3. Степанова М. Д., Фляйшер В. *Теоретические основы словообразования в немецком языке : підручник.* М. : Высшая школа, 1984. 264 с.
4. Schippan Th. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache: Lehrbuch.* [2. durchges. Aufl.]. Tübingen. 2002. 307 S.
5. Степанова М. Д. *Методы синхронного анализа лексики : підручник* М.: Высшая школа, 2004. 2008 с.
6. Stepanova M. D., Černyševa I. I. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache : Lehrbuch.* [2. verbesserte Aufl.]. M. : Vysšaja Škola, 2003. 247 S.
7. Zeitung «Markt» Ausgabe 36. Goethe-Institut, 15. Jahrgang 2007. 20 S.

**Валентина Воскобойник, кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВНОЇ ПРЕФІКСАЦІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

У статті розглядаються особливості творення англійських префіксальних дієслів, що виконують функції економічних термінів. Виявлено, що вони утворюються за допомогою романських та германських дієслівних префіксів відповідно до норм загальнолітературної англійської мови. Високопродуктивними виявилися дієслівні префікси *re-* та *over-*. Більшість дієслівних префіксів демонструє середній рівень продуктивності, що свідчить про те, що дієслівна префіксація не є основним способом термінотворення в сучасній англійській економічній терміносистемі.

Ключові слова: дієслівний префікс, економічна терміносистема, дериват, словотвірне значення, продуктивність.

Valentyna Voskoboinyk. Peculiarities of verbal prefixation in modern English economic terminological system

The article deals with the peculiarities of the formation of prefixed verbs that function as English economic terms. It is revealed that they are formed with

the help of Roman and German verb prefixes according to the norms of the literary English language. The verb prefixes re- and over- have proven to be highly productive. Most verb prefixes demonstrate an average level of productivity; it is the evidence that verbal prefixation is not the primary means of term formation in modern English economic terminological system.

Key words: verb prefix, economic terminological system, derivative, derivational meaning, productivity.

Вступ. Бурхливі соціально-економічні зміни в житті суспільства сприяють інтенсивному поповненню англословної економічної терміносистеми, яка обслуговує сучасний комплекс економічних наук: маркетинг, бухгалтерський облік, фінанси, основи економічної теорії, статистику тощо. Нова лексика, яка співвідноситься з економічними поняттями, утворює значну соціофункціональну групу інновацій останніх десятиліть в англійській мові [1]. У зв'язку з цим актуальними вбачаються питання виявлення шляхів поповнення англословної економічної терміносистеми. У центрі уваги мовознавців знаходяться проблеми визначення способів термінотворення [2; 3; 4], установлення особливостей термінологізації загальноживаної лексики [5; 6], з'ясування специфіки економічних інновацій [1]. Зростання зацікавленості у вивченні особливостей англословної економічної термінологіки також зумовлена збільшенням її впливу на розвиток словникового складу та фразеологічного фонду сучасних мов [7, с. 178].

Одним із способів термінотворення є префіксація, яка в англійській мові найбільш характерна для дієслів [8, с. 43]. Дієслово служить вершиною комунікативної домінації на семантичному рівні. Значення дієслова задається стосунками двох предметних сфер – сфери суб'єкта і сфери об'єкта, що перетворює його на своєрідний макет майбутнього речення. Актуальність теми визначається відсутністю досліджень специфіки дієслівної префіксації в англословній економічній терміносистемі. У цій роботі аналізуються структурно-семантичні особливості англійських префіксальних дієслів у функції економічних термінів, що дозволяє розкрити деякі механізми процесів термінотворення в сучасній англійській мові загалом.

Матеріалом дослідження стали дані лексикографічних джерел англословної економічної термінологіки [9; 10] та журналів *The Economist* і *Newsweek* за 2005-2019 рр., з яких методом суцільної вибірки було відібрано 692 дієслів з префіксами.

Мета дослідження. Метою дослідження є встановлення особливостей творення англійських префіксальних дієслів, які виконують функції економічних термінів, у тому числі й новотворів.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- відібрати префіксальні дієслова, що виконують функції англійських економічних термінів, та згрупувати їх за словотвірними моделями;
- проаналізувати особливості творення відібраних префіксальних дієслів;
- визначити рівень продуктивності дієслівних префіксів в англійській економічній терміносистемі;
- проаналізувати префіксальні дієслова, що з'явилися в сучасній англійській терміносистемі за останні 15 років, та виділити префікси, які є продуктивними в утворенні префіксальних дієслівних інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Набір понять, що термінуються, значно ширший, ніж семантичні можливості іменника як засобу вираження цих важливих понять. Сучасні дослідження доводять, що термінами можуть бути прикметники, дієслова, прислівники й інші повнозначні слова, які потрапили в розпорядження певної термінологічної системи й отримали в її межах однозначний термінологічний зміст [11].

У сучасній англійській економічній терміносистемі функціонують префіксальні дієслова з германськими (297) та романськими (395) дієслівними префіксами. Лише германські префікси *be-*, *mis-* та романські префікси *circum-*, *co-*, *inter-*, *pre-*, *retro-* виражають одне словотвірне значення (СЗ): *to misbill* – *виставляти неправильний рахунок* (СЗ неправильної або погано виконаної дії), *to coown* – *володіти спільно* (СЗ спільної, сумісної або взаємної дії), *to intercommunicate* – *спілкуватися, зв'язуватися між собою* (СЗ взаємодії, взаємозв'язку), *to prelease* – *заздалегідь отримувати згоду на оренду частини будівлі* (СЗ передування в часі або дії). Всі інші вищезгадані дієслівні префікси є полісемантичними, наприклад, германський префікс *over-*: *to overtrade* – *вести торгівлю в обсязі, що виходить за межі наявних коштів* (СЗ надмірності дії, позначеної основою), *to overmortgage* – *повторно закладати* (СЗ повторної дії); романський префікс *de-*: *to derecognize* – *офіційно не признавати профспілку як представництво працівників* (СЗ, протилежної тій,

що позначена основою), *to deforce* – *позбавляти власності* (СЗ посилення дії).

Більшість виявлених англійських префіксальних дієслів є префіксальними дериватами (85,41%), які утворилися за словотвірними моделями префіксальних дієслів для позначення спеціальних понять різних сфер економіки, тобто шляхом їх термінологізації є дієслівна префіксація, наприклад: *to overinvest* – *надмірно вкладати капітал*, *to mismanage* – *погано здійснювати керівництво*, *to underprice* – *призначати надто низьку ціну*, *devalue* – *знецінювати*, *to encash* – *одержувати готівкою*, *to reinsure* – *відновляти страховку*.

Дієслова з префіксами у функції економічних термінів, які виникли внаслідок переосмислення семантики префіксальних дієслів загального вжитку і є семантичними дериватами, нараховують лише 21,45%: *to overstay* – *пропускати вигідний момент для продажу цінних паперів або товару за найвищою ціною* ← *to overstay* – *затриматись*, *to overheat* – *розвиватися надто швидкими темпами (про економіку)* ← *to overheat* – *перегріватися*, *to dishonour* – *відмовити в платежі (за векселем, чеком)* ← *to dishonour* – *безчестити*. Слід зазначити, що значна частина дієслівних префіксальних дериватів була запозичена англомовною економічною терміносистемою із загальнолітературної мови як результат трансформації побутових уявлень у наукові, оскільки економічні дисципліни в більшій мірі, ніж інші науки, пов'язані з соціально-економічним життям суспільства.

У результаті дослідження було виявлено, що англомовна економічна терміносистема не має спеціального інвентарю дієслівних префіксів. Префіксальні дієслова у функції економічних термінів утворюються за допомогою префіксів, які використовуються для творення дієслів загального вжитку відповідно до норм сучасної англійської мови.

У сучасній англомовній економічній терміносистемі функціонують префіксальні дієслова-терміни з германськими дієслівними префіксами *be-*, *fore-*, *mis-*, *out-*, *over-*, *un-*, *under-*, *up-*: *to bespeak* – *замовляти заздалегідь*, *to foreclose* – *позбавляти права власності закладеного майна*, *to misenter* – *робити неправильну бухгалтерську проводку*, *to outperform* – *обігнати за виробничими показниками*, *to overmortgage* – *повторно закладати*, *to unwind* – *бірж. зробити залік, закрити позицію*, *to underfund* – *недостатньо*

фінансувати, to update – модернізувати. Найбільш продуктивним у творенні економічних термінів-дієслів є префікс *over-* (112 дериватів). Префікси *out-, mis-, un-, up-,* та *under-* характеризуються середньою продуктивністю (від 10 до 100 дериватів), у той час як германські префікси *fore-* та *be-* є малопродуктивними (менше 10 дериватів). Як правило, германські дієслівні префікси утворюють дієслова від основ дієслів германського та латинського походження за нетранспонувальними моделями, тобто без зміни частиномовної належності твірної основи. Лише префікс *out-* може брати участь в утворенні дієслів від основ іменників за транспонувальною моделлю, тобто зі зміною частиномовної належності твірної основи: *to outsource – наймати іншу організацію для своєї роботи від out- + source (джерело).*

Прикладами префіксальних дієслів з романськими дієслівними префіксами *circum-, co-, contra-, counter-, de-, dis-, em-/en-, inter-, pre-, re-, retro-, sub-, super-, trans-* є такі деривати: *to circumscribe – обмежувати, to coproduce – виробляти сумісно, to countersign – ставити другий підпис (на документи), to contradict – суперечити, to decentralize – децентралізувати, to enact – проводити через законодавчі органи (напр., зміну податків), to interconnect – зв'язуватися, to prearrange – планувати наперед, to refloat – реорганізувати компанію (зі зміною структури капіталу), to retroact – протидіяти, to subcontract – укладати субдоговір, to superabound – бути в дуже великій кількості, to transact – укладати угоду.*

Найвищу продуктивність демонструє романський дієслівний префікс *re-* (164 деривати). Середньою продуктивністю характеризуються префікси *de-, co-, counter-, em-/en-, dis-, pre-, inter-* (від 10 до 100 дериватів). Романські префікси *sub-, super-, trans-* є малопродуктивними при творенні префіксальних дієслів у функції економічних термінів (до 10 префіксальних дієслівних дериватів). Більшість романських дієслівних префіксів є віддієслівними, тобто вони беруть участь в утворенні префіксальних дієслів від основ дієслів за транспонувальними моделями: *to readvertise – повторно рекламувати від re- + to advertise (рекламувати), to disinvest – інвестувати менше або припиняти інвестування в бізнес від dis- + to invest (інвестувати), to predecide – вирішувати завчасно від pre- + to predecide (вирішувати).* Романські дієслівні префікси *de-, em-/en-, dis-, re-* можуть також утворювати економічні терміни від основ іменників

за транспонувальними моделями: *to deskill* – скорочувати кількість кваліфікованих працівників на підприємстві від *de-* + *skill* (кваліфікований працівник), *to disadvantage* – ставити в несприятливе становище від *dis-* + *advantage* (сприятливе становище), *to enroll* – вносити в список, реєструвати від *en-* + *roll* (список, реєстр), *to remargin* – надавати додаткову маржу на позику, від *re-* + *margin* (маржа). В англomовній економічній терміносистемі також виявлені префіксальні дієслова, що є результатом поєднання романських дієслівних префіксів *em-/en-*, *dis-*, *re-* та основи прикметника: *to disable* – робити непридатним, позбавляти прав від *dis-* + *able* – здатний, придатний, правоздатний, *to enrich* – збагачувати, покращувати умови праці від *en-* + *rich* – багатий, високоякісний, *to renew* – оновлювати від *re-* + *new* – новий.

Кількісне домінування в англomовній економічній терміносистемі префіксальних дієслів з романськими дієслівними префіксами (56,6% від загальної кількості виявлених префіксальних дієслів) говорить про значний вплив романських дієслівних префіксів на її формування й розвиток.

При творенні англійських префіксальних дієслів у функції економічних термінів як романські, так і германські дієслівні префікси поєднуються з кореневими й суфіксальними твірними основами германського та іншомовного походження, як правило, латинського та французького (73,2%). Проте, вони надають перевагу комбінуванню з твірними основами іншомовного походження, що підтверджує той факт, що “генетична сумісність основи та префікса базується в першу чергу на стилістичній диференціації мови і явному домінуванні в мові наукової прози слів негерманського походження” [12, с. 9]. Більшість твірних основ, з якими поєднуються дієслівні префікси, є кореневими.

Рівень продуктивності дієслівних префіксів також співпадає: продуктивні префікси, що використовуються для творення лексичних одиниць загального вжитку, також є продуктивними при творенні префіксальних дієслів, що функціонують у сучасній англomовній економічній терміносистемі [13]. Використання продуктивних префіксів для творення префіксальних дієслів у функції економічних термінів зумовлює їх структурно-семантичну визначеність, простоту сприйняття та комунікативну релевантність.

За останні 10-15 років в англomовній економічній терміносистемі з’явилися нові префіксальні дієслівні деривати.

Більшість з них виникли для позначення понять загального характеру, але з часом почали запозичуватися економічною терміносистемою. Зменшуючи відчуття «новизни» з боку носіїв мови, префіксальні дієслівні новотвори поступово втрачають статус неологізмів у процесі функціонального закріплення в лексико-семантичній системі мови, англословній економічній терміносистемі зокрема. Серед префіксальних новотворів, що використовуються в сучасній англословній економічній терміносистемі, виявлено дієслова з романськими префіксами *con-*, *de-*, *dis-* та *re-* (*to convoke* – скликати (збори), *to deconflict* – попередити конфлікт, *to disburden* – звільняти когось від відповідальності, *to disclude* – виключати, *restack* – перекладати (товар), *to restitute* – відновлювати, повертати, *to repurchase* – викупляти, купувати раніше проданий товар) та германськими префіксами *mis-*, *un-*, *up-* (*to mistext* – відправити повідомлення помилково іншій людині, *to mislabel* – неправильно маркувати, неправильно ставити етикетки, *to unlike* – більше не подобатись, «розлайкати», *to upcycle* – знайти нове застосування старій речі; переробляти сміття, удосконалювати, *to uptalk* – підвищувати інтонацію наприкінці будь-якого речення, через що воно звучить як питальне). Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку англійської мови, у тому числі й англословної економічної терміносистеми, не всі наявні англійські дієслівні префікси є активними, що свідчить про зміни тенденцій розвитку мови на різних етапах її еволюції. Активними у творенні префіксальних дієслівних інновацій є германські та романські префікси, що характеризуються високою та середньою продуктивністю, у той час як непродуктивні дієслівні префікси не використовуються для творення префіксальних дієслів у функції економічних термінів протягом останніх 15 років.

Висновки та перспективи досліджень. Англійські префіксальні дієслова у функції економічних термінів утворюються за допомогою романських та германських дієслівних префіксів відповідно до норм загальнолітературної англійської мови. Високі показники продуктивності демонструють дієслівні префікси *re-* та *over-*. Романські префікси *de-*, *co-*, *counter-*, *em-/en-*, *dis-*, *pre-*, *inter-* та германські префікси *out-*, *mis-*, *un-*, *up-* та *under-* характеризуються середньою продуктивністю. Середній рівень продуктивності більшості дієслівних префіксів свідчить про те, що

дієслівна префіксація не є основним способом термінотворення в сучасній англомовній економічній терміносистемі. Активними у творенні префіксальних дієслівних інновацій є германські та романські префікси, що характеризуються високою та середньою продуктивністю,

Перспективний напрямок подальших досліджень вбачається у вивченні інших способів творення англійських економічних термінів та виявленні словотворчих засобів англійських новотворів у сфері економіки та інших галузей науки. Актуальним є також установлення концептуальних структур, що визначають специфіку словотворчих процесів в англомовних термінологічних системах, та порівняння ресурсів і засобів термінотворення в германських мовах.

Джерела та література

1. *Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття : англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2008. 360 с.*
2. *Бортничук О. М., Пастушенко Л. П. Особливості словотворення у бізнесовому мовленні. Наукова спадщина професора Ю. О. Жлуктенка та сучасне мовознавство. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2000. С. 35–38.*
3. *Лотка О. М. Англомовна термінологія фінансово-економічних взаємин: автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04. К., 2000. 20 с.*
4. *Сухачова Н. С. Структурно-семантичні особливості афіксальних іменників-термінів сфери менеджменту. Нова філологія : зб. наук. праць. 2007. № 27. С. 258–263.*
5. *Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. К., 2001. 20 с.*
6. *Константінова О. В. Семантична деривація в англомовній термінології оподаткування. Проблеми лінгвістичної семантики : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (23 листопада 2017 р.). Рівне : РДГУ, 2017. С. 74–78.*
7. *Кірюшкіна Л.В. До проблеми неологізмів-запозичень з англійської мови (на матеріалі іспанської економічної термінології). Гуманітарний вісник. Серія «Іноземна філологія». 2000. Число 4. С. 175–178.*
8. *Смирницький А. И. Лексикология английского языка. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1956. 259 с.*
9. *Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.*

10. *Macmillan Dictionary* URL : <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/text> 1 (дата звернення: 09. 04. 2020).

11. *Mauer D.W. New words – where do they come from and where do they go? American Speech.* 1980. V. 55. №3. P. 184–194.

12. *Беляева Т. М. О влиянии генезиса основы на ее словообразовательную валентность. Вопросы структуры английского языка в синхронии и диахронии.* 1980. Вып. 4. *Взаимодействие языковой структуры в системе.* С. 5–11.

13. *Бортничук Е. Н., Василенко И. В., Пастушенко Л. П. Словообразование в современном английском языке. К.: Вища школа, 1988. 264 с.*

**Алла Дедухо, кандидат філологічних наук,
Тамара Шаравара, доктор історичних наук, професор,
магістр філології,
Полтавська державна аграрна академія**

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРФОРМАТИВНОГО АКТУ СПІВЧУТТЯ (на матеріалі української мови)

У статті йдеться про функціонування в мовленні актів з інтенцією співчуття, співпереживання, досліджено їхні лінгвістичні й прагматичні характеристики. Визначено контекстуальні умови, за яких можуть висловлюватися власне співчуття, співпереживання. Зазначено типову перформативну форму актів співчуття та її модифіковані варіанти. Представлено синтаксичні конструкції, насамперед, повну форму перформативного речення та інші форми, у яких реалізуються акти співчуття, вказано на функції інтенсифікаторів та конкретизаторів у цих мовленнєвих актах.

Ключові слова: мовленнєвий акт, перформативне висловлювання, співчуття, типова перформативна форма.

Alla Dedukhno, Tamara Sharavara. Lingvo-pragmatic features of performative compassion acts

The article deals with the functioning in speech performative acts with the intention of compassion, empathy; their linguistic and pragmatic characteristics are investigated. The contextual conditions under which compassion, empathy can be expressed are determined. The typical performative form of compassion acts as well as its various modified variants is indicated. Syntactic constructions are presented, first of all, the complete form of the performative sentence and other forms in which acts of compassion can be implemented. The pragmatic